

Mitä tauluja koululaisille saa näyttää?

Teemu Mäki, 6.12.2014

Heipparallaa, hyvät lappolaaset! Kirjoitin teille ittepäisyyspäivän kunniaksi tälläsen.

1.

Myrsky vesilasissa

Saako koululaisille näyttää tauluja, joissa on väkivaltaa tai stondiksia?

Tästä jotkut kiistelevät Lapualla nyt, koska minulla on Lapuan taidemuseossa maalausnäyttely, jonka eräitä teoksia jotkut lapualaiset pitävät lapsille vahingollisina. Kiista on vain myrsky vesilasissa, koska mitään teoksia ei ole sensuroitu. Kinna on käytännössä vain siitä, onko ok vai ei, että opettajat vievät koululaisryhmiä näyttelyyn. Muutaman aikuisen mielestä ei ole.

Periaatteellisella tasolla kysymys on kuitenkin vakava, sillä kyse on myös siitä, miten tärkeänä sekä taidetta että sen opetusta kouluissa pidetään.

Näyttelylläni on kömpelö nimi; [Dakar-triptyyksi ja muita maalauksia... \(...Afrikasta ja Suomesta, maailmasta ja meistä, yksin ja yhdessä\)](#); ja sen on auki 27.9.–24.1.2015. Puolet näyttelystä on muotokuvamaalauksia, sellaisia kuten [Klaran ja Helmerin ja Assar-koiran muotokuva](#), [Voodoo-naisia](#), [Punainen tyttö](#) ja [Ursula nukkuu lelulaatikossa](#). Ne eivät kaikeksi ole olleet kenellekään ongelma. Kiistaa on noussut näyttelyssä olevista kollektiivimaalauksista, jotka tein professuurini aikana kuvataiteen ja taidekasvatuksen maisteriopiskelijoiden ja Helsingin ylioppilasteatterin kanssa Aalto-yliopistossa. Ne teokset ovat muotokuvia suorasukaisemmin yhteiskunnallisia ja maailmankatsomuksellisia. Esimerkiksi [Dakar-triptyyksi](#), joka käsittelee riistokalastusta Länsi-Afrikan rannikolla, ja [Jäähyväiset fiktiolle](#), joka käsittelee muukalaisvihaa, köyhien kyykyttämistä ja käynnissä olevaa globaalia ekokatastrofia. Näistäkin on tullut kränää, mutta eniten muutamaa lapualaista ovat ärsyttäneet [Venäläinen interiööri](#)¹ ja [Katu Groznissa](#)².

Näyttelyssä on käynyt parin kuukauden aikana paljon koululaisryhmiä. Viime viikolla joidenkin lasten vanhemmat heräsivät olemaan sitä mieltä, että näyttely pitäisi kieltää

¹ <http://www.teemumaki.com/coll-chechnya-russian-interior.html>

² <http://www.teemumaki.com/coll-chechnya-groznny-street-scene.html>

alaikäisiltä. He ottivat kaupungin opetuspäällikköön yhteyttä, minkä jälkeen opetuspäällikkö lähetti rehtorien kautta opettajille viestin, ettei peruskouluikäisiä pitäisi viedä näyttelyyn. Hänen mielestään näyttely ei sovi alle 16-vuotiaille.

Opetuspäällikön viesti ei ymmärtääkseni voi olla määräys, vaan suositus, sillä opettajilla on toki oikeus oman harkinnan mukaan valita, mikä heidän oman alansa opetusmateriaali heistä on sopivaa mikä ei. Olen silti eri mieltä opetuspäällikön ja kieltoa vaatineiden kanssa. Kerron tässä miksi.

Ensinnäkin, opetuspäällikön olisi hyvä luottaa opettajiin, eikä komennella tai painostaa heitä keskustelematta heidän kanssaan. Jos opetuspäällikkö huolestuu siitä, että miten kuvista opetetaan, niin olisi hyvä, että hän ensin keskustelisi opettajien ja tässä tapauksessa myös Taidemuseon kanssa, eikä ryhtyisi komentelemaan. Luullakseni hän ei ryhtyisi tähän tyyliin kuulopuheiden perusteella ja keskustelematta komentelemaan matikan tai historian opettajia. Hyvä niin. Samaa luottamusta olisi hyvä olla myös niihin opettajiin ja museon työntekijöihin, jotka ovat vuosikausia taidekasvustusta pääaineenaan yliopistossa opiskelleet. Tiedän opetuspäällikön kyllä käyneen ihmettelemässä näyttelyä – museonjohtajan pyynnöstä – sen jälkeen, kun oli jo tuominnut sen lapsille haitalliseksi. Hyvä, että kävi. Harmi, että oli käynnin jälkeen edelleen sitä mieltä, ettei sovi lapsille.

Toiseksi, ei ole hyvä, että pieni vähemmistö estää enemmistöä näkemästä taidetta. Sadat lapset ja sadat aikuiset ovat Lapuallakin tänä syksynä näitä tauluja nähneet ja nyt kun muutama aikuinen älähtää pitämään tauluja ainakin omille lapsilleen sopimattomina, niin onko sen perusteella järkevää yrittää kieltää näyttelyä kaikilta peruskoululaisilta? Huolestunut aikuinenhan voi ilmoittaa kouluun, ettei halua omaa lastaan vietävän tätä näyttelyä katsomaan, ei hänen pidä antaa muiden lasten elämään puuttua.

Kolmanneksi, kun koululaisryhmät käyvät katsomassa taidetta, he eivät ole heitteillä tai taideteosten armoilla, vaan opettajansa ja museo-oppaan suojeluksessa ja valvonnassa. Museovierailun tarkoitushan on tuoda koululaiset taiteen äärelle ja sitten keskustelujen kautta auttaa heitä ymmärtämään taidetta ja taiteen kautta maailmaa ja itseään. Taidenäyttely ei ole mikään kummitusjuna, johon mennään koulutyön vastapainoksi luokkaretkellä kerran vuodessa, vaan se voi olla tärkeä osa koulunkäyntiä ja ihmisenä kasvamista. Sitä ei pidä kevytmielisin perustein kieltää koululaisilta.

Jos aikuinen katsoo vaikkapa *Venäläistä interiööriä* ja kokee, ettei osaisi selittää sitä lapselleen, niin turha siitä on hätääntyä. Hänen pitäisi muistaa, että jos hänen lapsensa päätyy koululaisryhmässä taulun äärelle, niin siellä on vähintään kaksi aikuista alan ammattilaista keskustelemassa lasten kanssa ja vastaamassa lasten kysymyksiin.

Neljänneksi, lapsia on hyvä suojella, mutta harvoin he taiteelta suojaa tarvitsevat. Ala-asteikäisetkin tietävät, että jossain päin maailmaa vääräuskoisilta katkotaan päitä ja että jossain kuollaankin nälkään. Monet heistä tietävät senkin, että jollei ihmiskunta lopeta saastuttamista ja luonnonvarojen tuhlausta, niin se kuolee sukupuuttoon. Monet heistä tietävät senkin, että lähimmän ostarin myymistä tuotteista suuri osa on tehty ihmisiä orjuuttaen ja luontoa tuhoten. Sitä mitä eivät tiedä, sitä he kysyvät kavereilta, netistä tai aikuisilta. Kun koululainen sitten kysyy isältä tai äidiltä vaikkapa, että miksi Syyriassa soditaan, tai voiko ihmislaji kuolla sukupuuttoon, tai että mitä on masturbointi ja mikä on raiskaus ja joutuuko homot helvettiin, niin minusta hyvä vastaus ei ole, että "Nooh... kuule mä kerron sit ku sä oot 16."

2.

Venäläinen interiööri

"Siellä on käynyt aika monen vanhemmat kattomas kuvia ja ovat olleet sitä mieltä että ei sovellu lapsille. Itse oon nähnyt nämä seuraavat vain netistä sekä kuullu oman lapsen kertomana. Miten ihmeessä selität esim nelosluokkalaiselle miksi joku mummo makaa maassa jalat naulattuna sohvaan ja lisäksi työnnetään putkea pitkin lonkeroita kitaan. Miksi joku mies istuu tuolilla ja pitelee pippelistään kiinni bikininaisen vartaloa katsellen. [...] Miksi nämä asiat pitäisi selittää lapsille. Tällaiset kuvat on todellakin k-18 tai jopa enemmän. Kiitokset henkilölle joka halusi puuttua asiaan."

"Ja meillä myös tiedetään miksi Jeesus on ristiinnaulittu, mummon jalkojen sohvaan naulitsemista ei kyllä tiedä äitikään (ja kyllä, olen nähnyt kyseisen kuvan). Itse olen ollut pienenä samanlainen ahdistuva lapsi ja sillä kokemuksella olisin suonut lapseni jättää tämän taiteen väliin, vaikka se tuntuu niin montaa ärsyttävän."

"Yks aihe kans joka oli kans herättänyt oppilaisissa ihmetystä oli Timo Soinin näköinen mies joka pissas polvillaan olevan köyhän päälle ja heitti

rahaa kuppiin....mitenkäs me tämä selitettäis kun se aiheutti hämmästyttä??”

Katkelmia Lapuaalaset-keskustelupalstalle 5.12.2014 julkaistuista näyttelyäni koskevista kommentteista.

Maalauksessa [Venäläinen interiööri](#) on mummo, joka on naulattu jaloistaan nojatuoliin ja käsistään lattiaan. Mummo yrittää silti suojella sotilasta, joka on suojaa etsien käpertynyt hänen kainaloonsa. Mummon vieressä on sotahirviö. Se on kone, joka on yhdistelmä samovaaria, mustekalaa ja panssarivaunuja. Sotahirviöstä menee mummon suuhun pölynimurinletkun näköinen putki. Sen tarkoitus on kai vaientaa mummo, kiduttaa mummoa tai pumpata mummoon uudet täytteet tai jotain moskaa tai sitten imeä mummosta lihat ja luut sotakoneen tarpeisiin. Siinä nojatuolissa, jonka selkämykseen mummo on naulattu, istuu mies, joka katselee telkusta futista, juo kaljaa, selaa autolehteä ja runkkaa. Hänen vieressään seisoo hämmentynyt vaimo, jolla on oikeassa kädessä täpötäysi kauppakassi, ja joka vasemmalla kädellään kannattelee olkapäällään kekkuloivaa vaippaikäistä lasta. Lapsella on kädessään iso leikkisotalentokone, jossa on Venäjän armeijan tunnukset. Huoneen ikkunasta näkyy pilvenpiirtäjiä. Niiden kyljestä neonvaloilla loistavat kymmenen suurimman venäläisen yrityksen nimet.

Maalaus on osa moniosaista teosta, jonka nimi on *Tšetšenia putinistisella Venäjällä*. Näyttelyssä on toinenkin katkelma tästä teoksesta. Sen nimi on [Katu Groznissa](#) ja se käsittelee sitä, mitä Tšetšeniassa tapahtui kahdessa taannoisessa sodassa, 1994–1997 ja 1999–2009. *Venäläisen interiöörin* mies ja vaimo yrittävät molemmat unohtaa mitä ympärillä tapahtuu. Yrittävät unohtaa sen naulatun mummon ja sotahirviön ja sen mitä Tšetšeniassa tapahtuu ja miten se heihin liittyy, miten he itse ovat asianosaisia. Näiden teosten tarkoitus ei ole käsitellä vain Venäjää ja Tšetšeniaa, vaan sen lisäksi niiden kautta myös meitä ja omaa suhdettamme maailman menoon. Kun olen näistä teoksista näyttelyiden ja luentojen yhteydessä keskustellut, olenkin usein sanonut, että se ämmä ja äijä siinä Venäläisessä interiöörissä olemme me. Teos yrittää siis olla ei vain Venäjä-kriittinen, vaan itsekriittinen myös omaa yhteiskuntaamme ja elämäntapaamme kohtaan.

Kaiken tuon osaa kuvanlukutaitoinen aikuinen hoksata näistä maalauksista ihan omin päin. Monet, ehkä useimmat lapsetkin osaavat. Ei oo kovin mutkikas tämä näiden maalausten päällimmäinen taso. Ja niille, jotka eivät osaa, saavat tiedon opettajalta tai museo-oppaalta. Osa katsojista tietää myös, että mummo selvästikin edustaa venäläistä kansalaisjärjestöä [Sotilaiden äidit \(Союз комитетов солдатских матерей\)](#)

[России](#)³, joka on vuodesta 1989 lähtien kantanut huolta sekä Venäjän armeijaan joutuvien nuorten miesten kohtalosta että Venäjän armeijan uhriksi joutuvien vähemmistöjen ja kansojen kohtalosta. Osa katsojista ei tiedä ja siksikin tarvitaan taidekasvattajan ja museo-oppaan arvokasta panosta.

Tiedän, että jotkut kokevat jotkut maalauksen yksityiskohdat loukkauksina uskonnollista vakaumustaan vastaan. Miksi sotahirviösamovaarin yläluukusta joku pyllistää ja pyllystään lentää jotain ihme pökäleitä ja niiden seassa pikku krusifiksikin, jolla kekkuloi joku Jeesuksen irvikuva pippeli pystyssä? Sitä sopii miettiä. Luulen, että jos he katsoja malttaa todella katsoa maalausta hän näkee, että kikkelikrusifiksit ja lattiaan naulattu mummo eivät ole pilkkaa Jeesusta kohtaan, vaan kritiikkiä Venäjän ortodoksikirkkoa ja monien kristittyjen tekopyhyyttä kohtaan. Olen ateisti, mutta tykkään Jeesuksesta ja monista hänen opeistaan, niistä samoista arvoista, joita tauluni lattiaan naulattu mummokin yrittää puolustaa.

Lattiaan naulattu mummo ja autolehden kanssa runkkaava heppu eivät ole kivoja kuva-aiheita aikuisellekaan. Rajut kuvat eivät kuitenkaan ole lapsille vieraita, sillä peruskouluvuosien aikana jokainen koululainen jossain vaiheessa altistuu väkivaltaisille ja rivoille kuville. Oli vanhempien lupaa tai ei, he näkevät Isis-militanttien kuvaamia kaulankatkomisvideoita tai muita vastaavia, väkivaltaa sisältäviä uutiskuvia, -videoita ja dokumenttiohjelmiä. Lapset myös pelaavat tai katsovat kun toiset pelaavat väkivaltaisia pelejä kännyköillä, konsoleilla ja netissä. Ja he näkevät lukemattomia näyteltyjä tai animoituja väkivaltaisia kohtauksia elokuvissa ja mainoksissa jo esikouluiästä lähtien. Ja yhtä lailla he altistuvat myös pehmeälle ja kovalle pornolle. Tätä kaikkea voi tietysti yrittää estää kieltämällä lapselta epäilyttävät kaverit ja takavarikoimalla lapsilta älypuhelimet ja antamalla tilalle käpylehmät, mutta veikkaan ettei onnistu.

Lapsen altistumista rajuille matskuille ei voi estää. Vaikea on edes tietää missä iässä ensialtistus kunkin lapsen kohdalla tapahtuu. Altistumisen määrää ja laatua voi yrittää säätää, mutta tärkeintä mielestäni on yrittää valmentaa koululaista käsittelemään sekä niitä tosiasioita että fantasioita, jotka hän joka tapauksessa jossain vaiheessa kohtaa. Se on yksi taidekasvatuksen päätehtävistä.

Väkivaltaa tai seksiä sisältävä maalaus on kuitenkin eri asia kuin edellä mainitut verrokkit, ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin, maalaus on mielikuvituksen tuotetta, silloinkin kun se vertauskuvien kautta käsittelee todellisuutta. En minäkään ala-

³ https://fi.wikipedia.org/wiki/Sotilaiden_äidit

asteikäisille välttämättä näyttäisi videolta mitä tahansa kaulankatkomisuutismatskuja, mutta sen sijaan tiedän paljon sellaisia satuja ja animaatioelokuvia – ja myös maalaustaiteen merkkiteoksia taidehistorian varrelta – joissa hirmutekoja on esitetty ja käsitelty sellaisessa muodossa, että ne sopivat sekä iltasaduiksi lapsille että hengenravinnoksi aikuisille. Samaan olen usein pyrkinyt omissakin teoksissani.

Maalauksen kieli on sukua satujen ja muiden vertauskuvallisten tarinoiden kielelle. Sadussa Jörö-Jukalta leikataan sormet, valas nielaisee Joonan, paha äitipuoli yrittää tappaa Lumikkia ja Luke Skywalkerin isä muuttuu piruksi. Entäpä tuttu kansansatu Punahilkasta? Joissain sadun versioista susi raiskaa Punahilkan. Jotkut versiot päättyvät siihen, että susi syö Punahilkan. Jotkut versiot jatkuvat sen jälkeen niin, että puunhakkaaja leikkaa suden auki ja Punahilkka ja mummo loikkaavatkin hengissä hukun masusta ulos. Mutta on sellainenkin versio, jonka päätteeksi Punahilkka syö vahingossa mummonsa ja riisuu sen jälkeen suden pyynnöstä vaatteensa. Saduissa on joskus opettavainen sisältö, joskus ei. Ja joskus niissä on onnellinen loppu, joskus ei. Mutta kaikissa niissä saduissa, jotka elävät vuosisadasta toiseen, on jotain lapsia kutkuttavaa, jännittävää ja elämänmakuista. Kollektiivimaalauksissa olen työryhmäni kanssa pyrkinyt samaan. Niissä on – niin toivon – opettavainen ja kantaaottava taso ja sen lisäksi tulkinnanvarainen taso, jonka tehtävä on usuttaa katsoja kysymään ja miettimään omin päin.

Olen myös pyrkinyt huumoriin, jota toivon olevan paljon niissäkin teoksissa, joiden aiheet ovat kaikkein synkimpiä. Nytkin kiistakapulana olevat teokset olen tarkoittanut myös hauskoiksi, vaikka niiden aiheet ja viestit ovat synkkiä niiden kritiikki kohdistuu myös meihin itseemme. Jostain syystä lapsilla tuntuu olevan luonnostaan tähän tarvittava huumorianturi päällä: heitä ei hävetä nauraa vakaville asioille, he ymmärtävät mustankin huumorin tosta vaan, eikä se nauru ole asioiden vakavuuden kiistämistä. Tämä kokemus minulla on lapsiyleisöistä ja myös lasten kanssa työskentelystä.

Näitä tauluja ei ole pidetty lapsille sopimattomina missään muualla missä niitä on esitetty, ei muualla Suomessa, ei ulkomailla – ei edes Venäjällä, missä olen näyttänyt *Venäläisen interiöörin* piirustusversiota. Tämä muistui mieleeni, kun kuulin Lapualla virinneestä kinasta. Jotain kohtalon ivaa on siinä, että näin voimakkaasti Venäjää kritisoiva ja eittämättä rivo tekele siedetään Venäjällä ihan hyvin, mutta sattumalta(?) nimenomaan Lapualla ei.

Maalaukseni eivät yllytä ketään naulaamaan mummoaan lattiaan. Maalaukseni eivät myöskään kannusta ketään hakemaan lohtua ja unohdusta viinasta, penkkiurheilusta

ja pornosta. Maalauksissani yritän käsitellä maailman ongelmia ja kannustaa katsojia miettimään niitä myös itse. Oman kokemuksen mukaan lapsetkin ymmärtävät tämän eron hyvin, mutta kaikki aikuiset eivät.

3.

Sovittelua

Ystäväpiirissäni on sekä islaminuskoisia että kristittyjä, jopa pappeja. Ystäväissani on myös jyrkän linjan eläinoikeusaktivisteja, vaikka itse syön lihaa. Ja vielä jyrkemmän linjan oikeistolaisia markkinataloususkovaisia, vaikka itse olen vahvaa valtiota kannattava sosialisti. On minulla ystäväpiirissäni jokunen homokammoinen rasistikin. Se on ikävää. Tai siis eräät ystäväni näkemyksistä ovat minusta masentavia ja haitallisia. Tiedän hyvin, että jotkut omat tekoni ja ajatukseni ovat vastaavalla tavalla heistä ällöittäviä. Äärimmäisetkään näkemyserot eivät kuitenkaan välttämättä estä ystävyyttä. Ystävyyteen tarvitaan vain yksi yhteinen asia, vaikkapa yhteinen harrastus tai sattumalta samantapainen huumorintaju.

Olenko siis tekopyhä tai selkärangaton, kun siedän ystäväissani ihmisiä, joiden vakaumusta, tai osaa siitä vakaumuksesta, vihaan? Mielestäni en, sillä ensinnäkin, vaikka ihmisessä olisi joku ihan saatanan huono puoli, niin samassa hiipparissa voi olla yksi tai monta hyvää puolta myös. Uskon että aina onkin. Ja toiseksi: toivon tietenkin ystäväni vielä joskus muuttavan niitä näkemyksiään, joita pidän kehnoina. Ystäväni voin ehkä jopa häntä siihen suuntaan taivutella, mutta jos laittaisin välit poikki ja boikotoisin koko ihmistä, todennäköisesti vain lujittaisin hänen (mielestäni) paskaa vakaumustaan.

Tällä löpinällä en suinkaan yritä anella minun tai taiteeni äärelle tai ystäviksi niitä, jotka taiteestani tai persoonastani eivät tykkää. Tarkoitan vain, että vaikka Lapuan kaupungin opetuspäällikkö on tässä asiassa tehnyt mielestäni ääliömäisen virheen, en tee tämän perusteella sellaista yleistystä, että pitäisin häntä itseään virheenä, vihollisena tai typeryyksenä. En tunne häntä. Ihan mahdollista, että pitäisin häntä hienona ihmisenä, jos tuntisin – vaikka edelleen pitäisin hänen päätöstään tässä kiista-asiassa pöyhönä.

Toivon, ettei tämä myrsky vesilasissa (ja monet muut vastaavat kiistat) jaa lapualaisia kahteen (tai useampaan) toisiaan demonisoivaan leiriin. Toivon, että ihmiset jaksaisivat paremmin kuunnella toisiaan, uteliaina siitä, että miten eri tavoilla ihmiset ajattelevat. Siinä vuoropuhelussa jokainen meistä törmää useinkin näkemyksiin, joita itse pitää tyhminä tai peräti vaarallisina. Paitsi jos hengaille ainoastaan

samanmielisten kanssa. Ja sitten kun törmää niihin näkemyksiin, joita pitää ihan paskoina tai hälyttävinä, mitä silloin kantsii tehdä? Kannattaako tukkia korvansa ja lastensa korvat? Ei, vaan päinvastoin, kannattaa kuunnella ja yrittää ymmärtää, että miks toi nyt tolleen funtsii ja luulee. Sen jälkeen voi sanoa oman sanansa. Sama pätee lasten kasvatukseen sikäli, ettei lasta voi suojella salailulla vaan ainoastaan tiedolla (ja rakkaudella). Miksikö olen tätä mieltä? Koska huonoja ajatuksia vastaan ei voi tehokkaasti taistella sensuurilla, vaan ainoastaan haastamalla ne hyvillä ajatuksilla.

Helsingissä, 6.12.2014

Teemu Mäki

www.teemumaki.com

Alla yksi kiistakapuloista, *Venäläinen interiööri*, keskeneräisenä Otaniemessä 8.6.2013. Taulun edessä poseeraavat neuvonantajani: 8-vuotias Armas ja 5-vuotias Aatos.

